

L'Ecomuseu dels Ports

Joaquim Ferràs Prats

El dia 7 d'abril de 2001 va obrir les portes el CAP de l'Ecomuseu dels Ports, situat al carrer Picasso, 18 d'Orta. De fet, ja havia obert parcialment algunes temporades de vacances d'estiu o Setmana Santa, però aquesta vegada després de gairebé 8 anys de treball, l'obertura té vocació de definitiva.

La idea de crear un ecomuseu neix de la inquietud de Salvador Carbó, president del Centre de Documentació Ecomuseu dels Ports (CEDEP), entitat sense ànim de lucre creada el 1994 amb la finalitat d'estudiar i divulgar des de tots els vessants el patrimoni relacionat amb l'espai natural dels Ports, entenent com a Ports el massís muntanyós i els pobles que l'envolten.

El projecte d'ecomuseu va ser elaborat i acabat de redactar el juliol de 1995 per Joan Abella, antropòleg amb l'experiència d'haver treballat en el desenvolupament de l'Ecomuseu de les Vallis d'Àneu al Pallars Sobirà.

Que és un ecomuseu?

Els ecomuseus s'inscriuen dins un corrent museològic anomenat nova museologia que manté uns plantejaments diferents respecte als museus tradicionals.

En relació al continent el museu tradicional es caracteritza per la presència d'un edifici, per contra l'ecomuseu trenca aquests paràmetres físics i s'identifica amb tot el territori sobre el qual desenvolupa les seves activitats. D'aquesta manera, els límits físics de l'ecomuseu s'identifiquen amb els límits físics del territori i així per exemple, el recorregut organitzat per les diferents sales d'exposició d'un museu tradicional, en l'ecomuseu és substituït per uns itineraris exteriors, normalment a l'aire lliure, que ens condueixen a diferents punts del territori amb la finalitat de descobrir-lo i interpretar-lo.

En relació al contingut, en els museus tradicionals l'objecte material o les col·leccions d'objectes són l'eix central dels discursos museològics. En l'ecomuseu l'objecte ja no és important per sí mateix sinó per la capacitat d'integrar-lo dins d'un discurs museogràfic per a transmetre un missatge. Quan parlem del concepte patrimoni ho fem des d'un punt de vista integral i ecològic, on els patrimonis natural i cultural són indeslligables l'un de l'altre. De fet, la natura ha estat conservada, explotada i/o transformada per la cultura al llarg de la història d'un territori i, viceversa, les formes de vida estan lligades a un context territorial, geogràfic i natural concret. Els

nous museus s'interessen més pel coneixement de les formes de vida passades i presents, que no pas per col·leccionar la seva cultura material i així prenen interès la recerca científica i la difusió.

En relació al subjecte, en els museus tradicionals queda reduït al públic o a un conjunt de visitants que acull el museu i que generalment adopten una actitud passiva. En els ecomuseus es diferencien dos tipus de subjectes: els visitants i la població resident al territori. Els visitants forasters tenen un paper molt important en l'autofinançament de l'ecomuseu i en el desenvolupament sociocultural i econòmic del territori. La població autòctona participa dels coneixements i experiències que donen contingut a l'ecomuseu i contribueix moltes vegades directament amb el testimoniatge, la conservació, la difusió o la gestió de l'ecomuseu.

L'Ecomuseu dels Ports

L'estructura de l'Ecomuseu dels Ports s'inspira en els nous corrents museològics i s'esquemmatitza a partir del cap de l'Ecomuseu en tres grans grups d'equipaments: les radials, els punts d'interès especial i els itineraris.

	CONTINENT	CONTINGUT	SUBJECTE
Museu tradicional	=edifici	+objecte	+públic
Ecomuseu	=territori	+patrimoni	+població

El cap de l'Ecomuseu, situat al carrer Picasso d'Orta, al costat de la plaça de l'Església, és l'equipament central. La seva funció és de centre de recepció i d'informació dels visitants. A la planta baixa un gran mapa ajuda el visitant a situar-se en el territori i li senyala els punts d'interès patrimonial. En aquesta planta també podrà trobar un centre d'interpretació del riu Algars, amb les espècies vegetals i animals que viuen en aquest ecosistema fluvial a cavall entre la Terra Alta i el Matarranya. A la sala d'imatge s'hi pot veure un audiovisual sobre el patrimoni integral dels Ports i completa aquesta planta una agrobotiga.

A la primera planta trobem l'exposició fotogràfica *El temps de les muntanyes* i el muntatge escenogràfic i audiovisual *L'home i els Ports*.

En el darrer pis el patrimoni temple i hospitaler d'Orta és tractat amb un audiovisual que repassa la trajectòria de les ordres militars del Temple i de

l'Hospital i les seves construccions. Finalment a la terrassa de l'edifici el mirador ofereix una espectacular vista dels Ports i la plana d'Orta que s'estén cap al Matarranya.

1. Radials

Les radials estan distribuïdes en diferents indrets del territori i evocuen, analitzen i aprofundeixen en el coneixement dels aspectes més característics del patrimoni. Actualment estan definides tres radials:

- Patrimoni artístic. Representada pel Centre Picasso a l'Antic Hospital d'Orta, que funciona des de 1992 amb una estructura i trajectòria consolidades. El pas de Pablo Picasso per Orta va deixar una forta empremta en els nous corrents artístics de principis del segle XX en els inicis del cubisme.

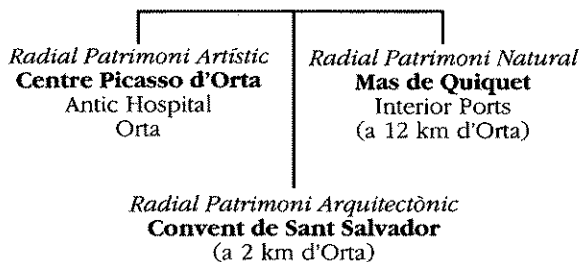
- Patrimoni arquitectònic. L'element més singular és el Convent de Sant Salvador, situat a 2 km del poble i que inclou l'església de Nostra Senyora dels Àngels, que és segons Joan Fuguet, el monument religiós templer més important de Catalunya. A més, la galilea hospitalera i el claustre conventual completen el singular conjunt, que juntament amb la muntanya de Santa Bàrbara estan declarats monument historicoartístic. Durant el 2001 s'han d'emprendre una sèrie d'obres de condicionament de la part conventual que possibilitaran posteriorment completar un discurs museogràfic lligat a l'edifici i a la seva història.

- El Patrimoni natural és el tercer radial, representat pel Mas de Quiquet situat al cor dels Ports a 12 km d'Orta. També lligat a la creació del parc natural dels Ports, esdevindrà un centre d'interpretació del món natural. Actualment al seu exterior hi ha una carbonera tipus manxa i un forn de pega que mostren l'aprofitament que es feia dels recursos naturals forestals.

ESTRUCTURA DE L'ECOMUSEU DELS PORTS

CAP DE L'ECOMUSEU DELS PORTS

C/ Picasso, 18
Orta

2. Punts d'interès especial

Els punts d'interès especial, encara que no disposen de la infraestructura museogràfica dels radials tenen un gran valor patrimonial, ja sigui històric o com a símbol identitari o testimonial. Actualment els més significatius són els següents:

- L'oliver bimil·lenari *Lo Parot* declarat arbre monumental.

- La torre de defensa templera de l'Olivar o de Galindo.

- Alguns edificis d'importància històrica d'Orta com l'església de Sant Joan, l'arquitectura renaixentista d'algunes cases i del conjunt de la plaça de l'Església.

A l'Antiga Presó, situada als baixos rehabilitats de l'Ajuntament s'hi pot trobar una exposició permanent sobre el nucli històric d'Orta i una sala d'exposicions temporals.

3. Itineraris

Els itineraris són els fils conductors o recorreguts que posen en comunicació els diferents centres d'observació i d'interpretació del territori. Des de l'àrea de lleure de la Franqueta s'inicia l'itinerari de la natura de la vall de Corretja, que passa pel mas del mateix nom i fent un circuit retorna al punt de partida. A través d'una guia didàctica editada pel CEDEP es pot completar el recorregut.

Des del cap de l'Ecomuseu s'oferiran itineraris en forma de guia sobre els diferents aspectes patrimonials, per a que el visitant de forma selectiva segons les preferències, pugui escollir el tipus d'itinerari que l'interessi.

El model de gestió

L'Ecomuseu dels Ports recull l'experiència del Centre Picasso d'Orta i el pren com a model de tipus de gestió. L'Ecomuseu del Ports estarà gestionat pel CEDEP que n'assumirà la direcció i les despeses de funcionament s'obtiniran de les aportacions dels visitants, a través de les entrades i de l'agrobotiga, i dels ajuts de subvencions externes. Aquests ingressos es reinvertiran en el centre, de forma que es tendirà a l'autofinançament de l'activitat.

Es preveu que els equipaments i exposicions que es poden veure actualment, es vagin modificant o renovant de forma periòdica per tal que el cap de l'Ecomuseu dels Ports sigui un centre dinàmic que pugui aportar novetats al visitant al llarg del temps. Això exigirà dedicar recursos a projectes de recerca i estudi.

El projecte d'Ecomuseu no és un model tancat, ans al contrari està obert al territori per incorporar noves radials, punts d'interès especial i nous itineraris que s'adiguin amb la filosofia del projecte. També serà convenient establir col·laboracions amb altres entitats de promoció cultural i turística de la comarca i de les Terres de l'Ebre per tal de potenciar sinèrgicament les entitats i les activitats que duen a terme.

L'ecomuseu esdevé un instrument per a la promoció turística d'una regió i el seu desenvolupament territorial mitjançant la gestió dels recursos patrimonials. Al mateix temps serveix per a expressar la identitat del territori i de la seva gent i cercar, entre els visitants, la sensibilitat necessària per identificar-la i respectar-la. El cap de l'Ecomuseu ha de ser el punt de partida per a que el visitant vulgui conèixer el territori i d'alguna forma s'incorpori com a subjecte dins d'aquest gran projecte. De la resposta del públic i de la incidència socioeconòmica sobre el territori dependrà en gran part l'èxit d'aquest projecte.